

Verdens helse

Tusenårsmål i fare

■ Ved siste tusenårsskifte forpliktet verdenssamfunnet seg til ambisiøse folkehelse mål frem til 2015 (1). Noen av målene gjaldt en dramatisk reduksjon i dødeligheten blant mødre, nyfødte og småbarn. Flere studier tyder på at disse målene ikke vil bli nådd (2).

En gruppe som kaller seg The Countdown to 2015 Collaboration, har igjen gått igjennom forholdene i 68 land med 97 % av alle dødsfall blant mødre og småbarn (3). Bare 16 av landene, bl.a. Kina, ligger an til å nå målet for redusert barnedødelighet, dvs. en reduksjon med to tredeler sammenliknet med i 1990. Mødre dødeligheten er fortsatt høy eller svært høy i de fleste landene, og målet om en reduksjon på tre firedeler synes urealistisk.

Utbredelsen av helsetjenestetilbud varierer fortsatt svært mye, både mellom landene og innen hvert land. De fleste landene har kommet lenger innen vaksiner og svangerskapsomsorg enn innen medisinsk hjelp ved vanskelige fødsler. Oppfølgingen av mødre og spedbarn er dårlig og lite organisert.

Arbeidsgruppen påpeker at det er stor grad av enighet om hva som må gjøres for å nå tusenårsmålene for helse. Det må legges større vekt på etablering av stabile infrastrukturer enn på tidsbegrensede prosjekter. Gruppen etterlyser særlig økt innsats innen prevensjon, fødsels hjelp og basal nyfødte medisin. Innsatsen de neste to årene vil bli avgjørende for om man vil nå tusenårsmålene.

Petter Gjersvik

petter.gjersvik@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Health and the millenium development goals. www.who.int/mdg/en/ [21.4.2008].
2. Kvåle G. Kan tusenårsmålene nås? Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 2838.
3. Countdown Coverage Writing Group. Countdown to 2015 for maternal, newborn, and child survival: the 2008 report on tracking coverage of interventions. Lancet 2008; 371: 1247–58.

Internasjonal medisin

Tyrkiske leger og menneskerettighetene

Det er fortsatt politiske fanger og fanger som er utsatt for tortur i Tyrkia. Den tyrkiske legeforeningen deltar aktivt i arbeidet for å fremme menneskerettighetene i landet.

Human Rights Foundation of Turkey er en paraplyorganisasjon for tyrkiske foreninger som arbeider for menneskerettigheter, bl.a. den tyrkiske legeforening (1). På en konferanse med denne organisasjonen som hovedarrangør i Istanbul i fjor høst ble tre hovedtemaer diskutert: forsoning eller straffeforfølgelse av overgripere, konflikten i Midtøsten og deres betydning for psykisk helse og bruken av isolasjon som straff.

Tyrkiske menneskerettighetsaktivister er opp gjennom årene blitt utsatt for forfølgelse og overgrep. 12.9. 1980 ble det gjennomført et statskupp, der den valgte regjeringen ble avsatt og erstattet med et militærdiktatur. Ifølge Amnesty International ble over en million mennesker arrestert, mange ble torturert og mange forsvant. Over 100 000 personer ble stilt for retten, hvorav flere ble dømt til døden og rundt 50 hengt (2). En lov ga i 1982 immunitet til alle som sto bak kuppet eller hadde hatt med straffeforfølgelsen å gjøre.

Nå har noen begynt å ta til orde for at immuniteten skal oppheves, og at overgripere skal stilles for retten. De henviser bl.a. til Argentina, der det har vært et rettsoppgjør etter bruddene på menneskerettighetene i årene fra 1976 til 1983. Ifølge Cem Kaptanoglu, professor i psykiatri ved universitet i Osmangazi, går fortsatt overgripere i Tyrkia fri, og mange har eller har hatt høye stillinger i offentlig eller privat virksomhet. Mange av dem som overlevde torturen, sliter fortsatt med ettervirkningene og opplever det som dypt urettferdig at overgripere ikke er blitt stilt til ansvar. Kaptanoglu mener at immunitet gjør det

vanskeligere for dem som ble utsatt for tortur, å komme over sine vonde opplevelser. Alternativet til straffeforfølgelse er forsoning, slik som i Sør-Afrika. Forsoning kan ha sine fordeler fremfor straff. En straffeprosess er kostbar, og straff kan bli oppfattet som en form for hevn og skape grunnlag for nye overgrep.

Eksemplene som ble referert på konferansen, var knyttet til situasjonen i Tyrkia. Men Tyrkia har også en historie når det gjelder undertrykking og overgrep mot andre etniske grupper, slik som armenere og kurdere. Ifølge det norske Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter ble over en million armenere massakrert av radikale tyrkiske nasjonalister i årene 1915–16 (3). Dette er aldri blitt erkjent av tyrkiske myndigheter. Orhan Pamuk, nobelprisvinneren i litteratur i 2006, er blitt beskyldt for å sverte den tyrkiske nasjonale identitet ved å uttale at Tyrkia må innrømme folkemordet på armenerne. På konferansen i Istanbul ble det tatt til orde for at tyrkiske menneskerettighetsforkjempere også må interessere seg for disse overgrepene og ikke bare for overgrep mot og undertrykkelse av egen befolkning.

Store eller små fengselsceller?

En annen viktig dato for tyrkiske menneskerettighetsforkjempere er 19.12. 2000. Da stormet tyrkiske sikkerhetsstyrker 20 fengsler for å overføre politiske fanger til såkalte F-type-fengsler. Slike fengsler har celler med plass til 1–3 fanger og er den typen fengsler de politiske fangene frykter mest. Vanligvis sonet politiske fanger i store celler med plass til opptil 60 innsatte, der de følte seg beskyttet av hverandre mot overgrep fra vokterne. For innsatte i F-type-fengslene får derfor begrepet isolasjon en spesiell betydning. Isolasjon kan her innebære tortur, da fangene ikke har medfanger som kan være vitner ved eventuelle overgrep. Også begrepet smågruppeisolasjon er brukt om celler med for eksempel tre personer. Bakgrunnen for dette er erfaringer med at en venstreorientert person kan bli plassert sammen med to høyreorienterte. Isolasjon i seg selv kan også oppfattes som

Figur 1 Abdel Hamid Afana fra Palestina har doktorgrad fra Universitetet i Oslo og er president for det internasjonale rehabiliteringssenteret for torturofre i København. Foto Bjørn Oscar Hoftvedt

en form for psykisk tortur. Det er imidlertid vanskelig å få støtte for en slik oppfatning av tortur. Isolasjon av fanger kan være nødvendig mens en sak er under etterforskning, og det kan også være nødvendig å isolere fanger som kan være farlig for seg selv eller andre. Dette viser at begrepet isolasjon i internasjonale konvensjoner som regulerer fangebehandling, ikke har samme betydning for alle.

Tyrkia har fortsatt politiske fanger, selv om landet har gjennomført store endringer i lovgivningen som en del av tilpasningsprosessen til EU. Det er for eksempel gitt visse åpninger for å bruke kurdisk språk i utdanning, helseopplysning og ulike

medier, men fortsatt under streng kontroll av myndighetene. Det er langt fra idealene for ytringsfrihet. Forsatt foregår det tortur, men ikke i samme omfang som tidligere. Det er særlig i de kurdiske områdene at arrestanter og fanger blir utsatt for tortur, og det er i fengsler i disse områdene det sitter flest politiske fanger. Fengselet i den kurdiske byen Diyarbakir er særlig beryktet.

Human Rights Foundation of Turkey utgir årlig en rapport over personer som har søkt hjelp på de fem sentrene de har opprettet for å hjelpe torturerte. I disse sentrene arbeider leger, annet helsepersonell og advokater med behandling, hjelp og dokumentasjon av fysiske og psykiske skader hos personer som er blitt utsatt for tortur. I de siste årene har det vært en nedgang i antall personer som har søkt om hjelp, men de daglige publiseringene av ulike menneskerettighetsbrudd på organisasjonens nettside, viser at Tyrkia fortsatt har et stykke igjen å gå.

Samarbeid over grensene

Human Rights Foundation of Turkey har ambisjoner om bidra til å bedre forholdene for menneskerettighetene i Midtøsten.

Organisasjonen har satt sammen en arbeidsgruppe med deltakere fra Egypt, Israel, Palestina, Irak og Iran samt noen utenfor regionen (fra Danmark, Nederland, Norge og USA) for å diskutere om helsepersonell i de berørte landene kan samarbeide om et felles faglig prosjekt på tvers av landegrenser og etniske skillelinjer.

En sentral person i denne arbeidsgruppen var Abdel Hamid Afana (fig 1). Afana har doktorgrad fra Universitetet i Oslo om psykiske lidelser i allmennpraksis i Gaza. Afana er nå president for det internasjonale

rehabiliteringssenteret for torturofre i København og arbeider ved McGill University i Canada. Han mener helsepersonell kan spille en viktig rolle i å bygge broer på tvers av etniske og nasjonale grenser. På konferansen representerte han også Palestina, fordi Samir Qouta fra Gaza ikke fikk utreisestillatelse fra israelske myndigheter.

Menneskerettighetsutvalget i Legeforeningen har erfaringer med denne typen prosjekter i det tidligere Jugoslavia (4). Sammen med Human Rights Foundation of Turkey og den nederlandske organisasjonen International Federation for Health and Human Rights Organisations vil utvalget vurdere om det er mulig å få til et tilsvarende samarbeid mellom landene i Midt-Østen.

Bjørn Oscar Hoftvedt

bjorn.hoftvedt@legeforeningen.no

Sidsel Rogde

Legeforeningens menneskerettighetsutvalg
Postboks 1152 Sentrum
0107 Oslo

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. Hoftvedt BO, Varvin S. Leger kjemper mot tortur i Tyrkia. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 381.
2. Amnesty International. Turkey: the entrenched culture of impunity must end. www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/008/2007 [21.4.2008].
3. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter. Folkemordet på armenerne. www.hlsentret.no/kunnskapsbasen/folkemord/armenerne/1334 [29.2.2008].
4. Hoftvedt BO, Varvin S. Psykiatri i samarbeid mellom bosniere og serbere. Tidsskr Nor Lægeforen 2002; 122: 862.

Manuskriptet ble mottatt 16.1. 2008 og godkjent 27.3. 2008. Medisinsk redaktør Petter Gjersvik.